

gyönynek látszólag nem sok köze van egymáshoz. De csak látszólag, mert figyelmesebb olvasásuk arról győző meg, hogy azonos tö-

ről fakadó, dokumentum jellegű és politizáló (Tyitov és Aronov regénye közvetve, Naszedkiné közvetlenül is) írások, megannyi szép-

irodalmi formában megfogalmazott hozzászólás a pozitív hősről folyó többévtizedes vitához.

BENKŐ ÁKOS

GYÖRKEI JENŐ: MAGYAROK AZ AMUR PARTJÁN

Népünk örök dicsősége, hogy százezer hazánkfia közvetlen részt vevője volt a Nagy Októberi Szocialista Forradalomnak és a Szovjetunió polgárháborújának. A proletár nemzetköziség legszebb értelmezését a gyakorlatban megvalósítva, nemzetünk legjobbjai vérukkal egyengették a világot átformáló szocializmust, történelmi útjának első perceitől fogva.

A szovjethatalom győzelméért küzdő magyarok tevékenységéről jó ideig szinte csak az emigrációban élt íróktól értesültünk. A kérdés részletesebb, tudományos alaposágú feltárása egy évtizeddel ezelőtt jutott el az első jelentős eredményekig, éppen Györkei Jenő és Józsa Antal e témakörben úttörőnek számító munkájának megjelenésével.

A most kiadott kötet a Nagy Október félszázados jubileumára látott napvilágot. Gazdag képanyagával, színesen, figyelemre méltó szépirodalmi erényeket is felcsillantva, de tényszerű hitelességgel megírt szövegével emberi közelségbe hozza az olvasóhoz az 50 évvel ezelőtt lezajlott, életrehalálra menő ütközetek hevéit és bátran vállalt veszedelemét. A szerző 1966 nyarán végigjárta a szovjet földön küzdő magyar internacionalisták harcainak legfontosabb színhelyeit. Felkereste azokat az emlékműveket, amelyeket a hazánkából származó hősök iránti megbecsüléstől indít-

tatva emelt számos szovjet város és falu lakossága. Találkozott olyan, jelenleg is a Szovjetunióban élő, magyar veteránokkal, akik a harcok részt vevői voltak, és feljegyezte ma is frissen élő emlékeiket.

Az első fejezetek az orosz fogságba került, egyenruhába kényszerített magyar proletárcatonák tömegeinek forradalmasodásával, az internacionalista egységek megalakulásával, szervezésével, a kiemelkedő magyar vezetőkkel ismertetik meg röviden az olvasó, a szerző korábbi bűvárkódásainak és írásainak összességéként. A könyv további részében kilenc egykorú színhelyre vezet el az olvasót Györkei Jenő. Az Amur-parti Habarovszk az első állomás, a Magyarországtól legtávolabb eső emlékhely. A néphatalomért küzdők legendás hősiességét, a legnagyobb nehézségek és nélkülözések, a zord égnajlati viszonyok közepette is maradéktalan heletállást döbbenetesen és fel-emelően példázza a Bajkálon túli őserdőkben, a Tun-gir folyónál elesett magyarok önfeláldozása. A Jenyiszej menti Krasznojarszk fogolytáborra a bolsevik felvilágosító- és nevelőmunka nagy iskolája volt, ott működött többek között Zalka Máté is. A kolcsakisták 1919 nyarán sok magyar kommunisztát mészároltak le a 31. szibériai ezred felkelésében való részvételért, s ennek hatására is, 1920-ban, amikor a város a

vörösök kezére került, nyomban megalakult a zömmel magyarokból álló internacionalista ezred.

A kötet legszebben megformált fejezete Ligeti Károly és a vele együtt Omszk környékén küzdő magyarok tetteit örökíti meg. Ligeti Károly emberi nagysága, igazi forradalmár egyénisége és pályafutása ezekben a harcokban emelkedett a legmagasabbra. Alakjának minél szélesebb körben való megismertetése — amely a Györkei Jenő sajtó alá rendezésében megjelenő válogatott Ligeti-írásokkal indul el — a történelmi tudatalakításban fontos szolgálatot tehet. Taszkent, a mesés Turkesztán fővárosa, a Belső-Ázsiában Frunzehoz csatlakozott hazánkiai emléktér. A turkesztáni internacionalisták hetven százaléka magyarokból került ki, a buharai vár elfoglalásában is nagy szerepük volt. A vár ostrománál halt hősi halált az egyik legkiválóbb magyar parancsnok, Vrabec Miklós. Baku után Kijevbe visz el bennünket Györkei könyve. Kijevben azt az izgalmas kérdést boncolgatja, hogyan készültek 1919-ben a Szovjetunióban harcoló magyarok arra, hogy fegyverrel, internacionalista egységekben, Galicián át hazajöjjenek a Magyar Tanácsköztársaság megsegítésére. Az antanthatalmak azonban megtették a magukét: A felbérelt ukrán ellenforradalmi erők, Grigorjev atamán, Petljura és

Gyenyikin bandái, az áttörést lehetetlenné tették. A kötet záró fejezete a moszkvai eszer lázadás idején lejártszódt bravúrt, a főposta visszafoglalását mondja el. Az akciót Kun Béla és Szamuely Tibor vezették. A magyar internacionalisták néhány kiemelkedő vezetőjének, parancsnokának vázlatos arcképét is közli végül a könyv.

Györkei Jenő „képes visszaemlékezés”-nek nevezzi munkáját a kötet alcímében. A *Magyarok az Amur partján* élt is a vizuális dokumentálás lehetőségével. Képanyaga gazdag, változatos, számos eddig ismeretlen vagy alig ismert egykorú fénykép és rajz mellett sok frissen készült felvételt közöl. Az ötven évvel ezelőtti ábrázó-

lások különösen nagy forrásértékűek, ma már ritkaságnak számítanak. Dicséretes, hogy a szerző nem tekintette mellékesnek a mellékletanyagot, és a lehetőségekhez mérten újszerűségre, eredetiségre törekedett e tekintetben is, megvalósítva a korszerű szemléletesség célkitűzését. (*Zrínyi Katonai Kiadó 1967.*)

SZABÓ FERENC

GARASIN RUDOLF: VÖRÖSSAPKÁS LOVASOK

Visszaemlékezéseiben Garasin Rudolf a kijevi internacionalista hadosztály kötelékébe tartozó önálló, magyar huszársapkájukról vörössapkásoknak nevezett lovasezred életének eseményeit örökíti meg, „politikai és harci tevékenység”-nek állít emléket. Mielőtt azonban tulajdonképpeni tárgyára térne, az emlékirás hagyományait követve, saját curriculum vitae-jéről ad számot 1915-ben történt behívásától, illetőleg fogásba esésétől kezdve. A hadifogság, a táborok nyomorának és megpróbáltatásainak leírása után az 1917 februári és a Nagy Októberi Szocialista Forradalomnak a hadifoglyokra gyakorolt hatásáról szól, majd az internacionalista alakulatok megalakulását, s a tárgyául szolgáló egység megszervezésével kapcsolatos emlékeit adja elő.

A továbbiakban hú krónikásként, úgyszólván minden mozzanatra kiterjedő részletességgel, szeretett vörössapkásairól beszél. Ruházatuktól, felszerelésüktől kezdte, ismerteti beosztásukat, szolgálatukat, kiképzésüket, hadmozdulataikat, ellenforradalmi alakulatokkal, bandákkal, rablókkal, útonállókkal, politikai és közönséges bűnözőkkel vívott harcaikat, eredményei-

ket és veszteségeiket. Különösen is részletes leírást nyernek a kötetben az egységnek a Dnyeper és a Bug vidékén Cserkaszi, Vinnyica, Zsmerinka, Proszkurov és más helységek térségeiben végzett hadmozdulatai és harcai. Ugyanígy leírja az egység 1919 őszén történt visszavonulását, majd az ezt követő diadalmas hadjáratot, amelynek során az ezred legendás hírnévre tett szert. Az ezred híre a szerző szerint annyira féltelmetes volt, hogy megessett, hogy az ellenség pusztán a vörössapkások láttára feladta a harcot, és visszavonult. A harcok leírása után, melyet egykorú fényképfelvételek és vázlatos térképek tesznek szemléletessé, a szerző az ezred leszereléséről tudósít, majd rövidre fogva vázolja saját és társai további sorsának alakulását.

Ahogy az már a fentiek alapján is világos lehet, Garasin Rudolf műve első sorban hadtörténelmi érdekű munka, és mint ilyen mind a szovjet, mind pedig a magyar hadtörténelemnek egyformán értékes forrása. Jelentősen növeli értékét, hogy az ezred életének részletes leírása mellett néhány vonással hiteles jellemzéseket — miniatűr portrékat — nyújt az egy-

ség kisebb-nagyobb vezetőiről, jellegzetes alakjairól. Így különösen is figyelemre méltóak azok az arcképvázlatok, amiket Horváth Istvánról, az ezred parancsnokáról, helyetteséről, Papp Józseféről és Gyuricza Mátyásról, az egyik parancsnokról ad.

A szerző, mint ahogy az kitűnik, ahol módja volt hozzá, feldolgozásokkal ellenőrizte emlékezetét, és úgy tetszik: műve megírásához egykorú, vagy legalábbis közel egykorú feljegyzéseket is használt. Nagyon szerencsés lett volna, ha alkalmas helyen ezekre is utal. Így jelentősen elősegíthette volna műveinek történelmi forrásként való felhasználását, ami már csak azért is fontos lett volna, hogy a munkában szereplő meglehetősen sok számadattal szemben szükségszerűen felmerülő kétylét eloszlassa.

Ígazságtalanok lennének azonban a szerzővel szemben, ha művével csupán mint történelmi forrással foglalkoznánk, és nem mutatnánk rá írói erényeire. Munkája olvasmányos írás. Emlékezéseiből nem hiányoznak az érdekes történetek, divatos kifejezéssel élve, a jó sztorik. A könyvet különben teljes egészében áthatja a jóízű humor,